

Nem akarom most egyáltalában a kormány politikáját bíráló tárgyává tenni, nem akarom abból a szempontból sem bíráló tárgyává tenni, vajon nem voltak-e mulasztások a múltban, vajon minden a kellő időben történt-e meg, vajon nem lehetett-e más útra is térni. Ezt fenntartom magamnak majd későbbre, hanem most arra szorítkozom — erre fel vagyok hatalmazva a szövetkezett ellenzék által —, hogy kijelentsem, hogy a szövetkezett ellenzék hazafias kötelességét azon nagy ellentét ellenére, amely elválasztja a magyar kormánytól, és amely, sajnos, változatlanul fennmarad (*Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*), mindenben teljesíteni fogja...

Gr. Tisza István miniszterelnök: Helyes! (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Gr. Andrássy Gyula: ... elvárja és reméli, hogy minden magyar ember e példát követni fogja, és nem fogja elfelejteni, hogy ha komoly fordulatot vesz ez a lépés, hogy akkor a magyar nemzet becsülete és a magyar nemzet létérdekei vannak kockán (*Élénk helyeslés és taps.*), amiért mindenkinek áldozni kell. (*Élénk helyeslés és taps.*)

Most pedig ezen rövid nyilatkozat után arra kérem a házat, azt várom el tőle, hogy ne folytassa a tárgyalásokat ezen súlyos helyzetben (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*), és ne nyújtsa annak a képét, hogy kicsinyes kérdésekkel foglalkozunk akkor, mikor kivétel nélkül mindenkinek figyelme a nagy események felé fordul. Azt hiszem, hogy így is lesz, mert valóban káros volna ez mostan, amikor, ámbár hiszem, hogy a háború el lesz kerülhető, tényleg mégis kétségtelen, hogy mindenki lelkében annak lehetősége van, és azzal számolnia kell, s a magyar társadalomnak is kell hogy legyen az a férfiassága, aminthogy kétségtelenül meg is van, hogy ettől meg ne ijedjen. (*Úgy van! a ház minden oldalán.*) Azért én azzal zárom szavaimat, hogy hiszem is, hogy nem fogjuk most itten kisebb harcokkal az időt tölteni. (*Élénk helyeslés és taps a baloldalon.*)

Elnök: A miniszterelnök úr kíván nyilatkozni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Arra nézve, amit a t. képviselő úr a külügyi helyzet nagy kérdéséről mondott, csak elismerésemet, az általa tett szolgálatért hálás köszönetemet és azt fejezhetem ki, hogy nem is vártam mást tőle. (*Élénk éljenzés a jobboldalon.*)

Ami azt a kérdést illeti, vajon a ház ma folytassa-e a tanácskozásait, én azt hiszem, hogy bármennyire komoly is ez a lépés, amely történik, az, hogy abból háborús bonyodalom lehet-e vagy sem, akkor fog elválni, ha Szerbia magatartását megtudjuk, és háborús bonyodalom csak abban az igazán nehezen elhíhető esetben állhat be, ha Szerbia kivonja magát a reá váró köteleességek teljesítése alól. Én tehát a mai viszonyok közt azt gondolom, hogy mi nem adnánk jó példát a magyar társadalomnak, és eljárásunk nem állítaná helyesen oda a magyar nemzet magatartását és felfogását a külföld előtt, ha nem folytatnók a mindennapi élet kötelességeinek teljesítését. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*)

F

1914 júl. 28

Gr. Tisza István miniszterelnök és gr. Apponyi Albert mint az ellenzék élszónoka felszólalása „a háború esetére szükséges kivételes intézkedésekről szóló jelentés” beterjesztésekor

Képv. Napló, 1910—15, XXVI. 191—193. l.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Van szerencsém egy jelentést benyújtani a háború esetére való kivételes hatalom igénybevételéről.¹ Kérem, hogy a jelentést kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a véderőbizottsághoz utasítani méltóztassék.

T. ház! Ezen jelentés benyújtásában adva van a mai helyzet jellemzése, egy olyan helyzeté, amely szükségképpen felfüggeszti egy időre a képviselőház tevékenységét és tanácskozásait. Olyan időket élünk, t. képviselőház, amidőn a beszédek, a viták, a tanácskozások helyét a fegyveres tények fogják elfoglalni, és éppen ezért ebben a történelmi nevezetességű, felelősségteljes pillanatban csak egy néhány szót intézek a kormány nevében a t. házhoz. (*Halljuk! Halljuk!*)

T. ház! Lelkesedve, nemzetünkre büszkén, emelkedett lelkiállapotban szemléljük azt a férfias elszántságot, amely az egész magyar nemzetben megnyilvánul (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*), megnyilvánul nemzetiségi különbség nélkül... (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

Dungyerszky Gedeon: Igaz! Úgy van!

¹ L. 1910—15. évi Képv. Ir., 1100. sz.

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és felhasználom az alkalmat annak konstatálására, hogy, hála az Istennek, az az egy-két nyugtalanító hír, ami a legutolsó időkben szárnyra kelt, legalábbis vétkes könnyelműséggel felkapott és terjesztett, abszolúte valótlan hírek bizonyult. (*Élénk éljenzés, helyeslés és taps.*)

Az egész magyar nemzet tette készen jön királya hívására a zászló alá, s nekünk, a kormány tagjainak, éreznünk kell azokat a nagy és szent kötelességeket, amelyeket ez a lelkesültség hatványozott erővel hárít a mi vállainkra. A mi kötelességünk gondoskodni róla, hogy ez a lelkesültség ne vessen kárba, hogy érvényesíthesse magát a sikeres cselekedetek mezején; nekünk kötelességünk fenntartani és biztosítani a rendet és a nyugalmat az országban, megtenni minden kormányzati intézkedést, amely a hadsereg műveletei hatályosságának biztosítása szempontjából szükséges (*Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.*), és alkotmányos befolyásunkat úgy gyakorolni, hogy ez a harc, amelyet reánk kényszerítettek, amelyet talán a túlságba vitt béketúrás (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) összes kísérleteinek kimerítése után vettünk magunkra, hogy ez a harc véget ne érjen addig, amíg meg nem szereztük a magyar nemzetnek és a monarchiának a jövő nyugalom, biztonság és béke állandó biztosítékait. (*Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*)

Gr. Andrássy Gyula: Ez úgy van!

*Elnök:*² Gróf Apponyi Albert képviselő urat illeti a szó.

Gr. Apponyi Albert: Mélyen tisztelt képviselőház! Megbízatást nyertem az összes ellenzéki pártok részéről, hogy az ő nevükben nyilatkozzam. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az én nyilatkozatom teljesen csatlakozik ahhoz a nyilatkozathoz, amelyet néhány nap előtt ugyancsak az összes ellenzéki pártok nevében gróf Andrássy Gyula t. barátom tett.

Mi mélyen átérezzük ennek az órának történeti jelentőségét; mi teljesen át vagyunk hatva attól, hogy az a leszámolás, amely megindult, kikerülhetetlen volt (*Élénk helyeslés a ház minden oldalán.*), és hogy azzal nem a támadásnak terére lépünk, hanem egy elemi, védelmi kötelezettséget teljesítünk. (*Élénk helyeslés a ház minden oldalán.*) Ennek a leszámolásnak megkezdésére mi is csak egy szóval felelhetünk, azzal a szóval, amely az egész közönségnek ajkain van, és ez a szó az: Hát végre! (*Igaz! Úgy van! és élénk helyeslés a ház minden oldalán.*)

Mélyen tisztelt képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Ebben a pillanatban szünetel minden egyéb kontroverzia, és csak egy gondolat, egy érzés van, amely minket is irányít (*Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.*): hogy a magunk részéről is megtegyünk mindent, hogy ebben a reánk kényszerített, nemzeti jövőnkre oly végtelenül fontos összeütközésben (*Igaz! Úgy van!*) a nemzetnek egész osztatlan ereje lépjen működésbe a siker kiküzdésére. (*Élénk taps a ház minden oldalán.*)

A nemzet Európa előtt ebben a pillanatban magasztos látványt nyújt. Látjuk, hogy ennek a nemzetnek összes fiai, tényleg minden különbség és árnyalat nélkül (*Igaz! Úgy van!*), a hívó szóra készen állanak, és csak egyet követelnek: azt, hogy az akció meghozza azt a sikert, amelyet követelni jogunk van, hogy ti. vége vessék annak a sorvasztó betegségnek (*Hosszan tartó taps és éljenzés.*), amely minket arra kényszerített, hogy jóformán minden második évben egy mozgósítást rendeljünk el (*Igaz! Úgy van!*), és amelyet ha tovább túrunk, oda jutottunk volna, hogy Európa minket nevezett volna beteg embernek. (*Úgy van!*)

Mélyen t. ház! Ez a nemzet (*Halljuk! Halljuk!*), amely a maga állami önállóságára féltékeny, teljes szolidaritásban jár el a veszélyek pillanatában a monarchia másik államának nemzetével (*Éljenzés.*), reméli, hogy a leszámolás szükségessége szűk térre fog szorítkozni (*Úgy van!*); ha azonban ebben a reményében csalódnék, akkor semmitől sem retten vissza (*Hosszas taps.*), bízva saját erejében, bízva véderőnk katonai erényeiben és bízva abban a szövetségi hűségben (*Hosszan tartó élénk éljenzés és taps.*), amely a veszély első pillanataiban máris megnyilvánult. (*Igaz! Úgy van!*) Ezen nagy történelmi cselekedetek sorozatának vége Isten segítségével nem lehet más, mint a monarchia tekintélyének megerősödése (*Igaz! Úgy van!*), Magyarország alkotmányának és törvényes önállóságának és egységének megszilárdítása. (*Hosszan tartó élénk éljenzés és taps.*)

Elnök: A miniszterelnök úr betervezett jelentése ki fog nyomtatni, szét fog osztatni és tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatni a véderőbizottságnak.

A miniszterelnök úr kíván szólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Van szerencsém egy legkegyelmesebb királyi leiratot átnyújtani; kérem annak felolvasását.

² Beöthy Pál.

Elnök: A legkegyelmesebb királyi leirat fel fog olvastatni.

Almásy László jegyző (olvassa): Kelt Bad-Ischlben, ezerkilencszáztizennegyedik évi július hó huszonnyolcadik napján. Ferenc József s. k. (*A ház tagjai felállnak. Hosszan tartó élénk éljenzés. Lelkes felkiáltások: Éljen a király!*) Gróf Tisza István s. k. (*Éljenzés jobbfelől.*) Mi Első Ferenc József, Isten kegyelméből Ausztria császára, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya. Hű Magyarországnak és Társországai zászlósainak, egyházi és világi főrendinek és képviselőinek, kik az Általunk 1910. évi június hó 21-ére Budapest székesfővárosunkban összehívott országgyűlésen egybegyűlvék, királyi üdvözetünket!

Kedvelt Híveink!

Magyar minisztériumunk előterjesztésére a jelen országgyűlés üléseit ezennel elnapoltnak nyilvánítjuk.

Kikhez egyébiránt királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Elnök: A legkegyelmesebb királyi leirat hódoló tisztelettel kihirdettetvén, hasonló célból a főrendiházhoz tétetik át.

Most már a képviselőház ülései el lévén napolva, csak a szokásos felhatalmazások megadását kérem az elnökség részére a mélyen tisztelt háztól. Méltóztatnak azt megadni? (*Helyeslés.*)

T. képviselőház! Akkor, amikor most törvényhozási munkánk megszakad (*Halljuk! Hulljuk!*), és a szót a fegyverek veszik át, nemcsak ennek a testületnek, hanem a nemzet minden tagjának tekintete hódolatteljes tisztelettel s a legtörhetlenebb, a legszeretetteljesebb ragaszkodással fordul Ő felsége fennkölt személye felé (*Éljenzés.*), aki mint legalkotmányosabb király áll az ország élén, s aki most mint legfőbb hadúr rendelte el a nemzet nagy érdekeinek megvédését. (*Élénk éljenzés.*)

Azt hiszem, minden magyar ember fohásza száll az Egek Urához, kérve, hogy a gondviselés a mi jószágos királyunkat tartsa meg erőben, egészségben a nemzet javára. (*Élénk éljenzés.*)

III.

A szarajevói merénylet és fejleményei a miniszterelnöki iratokban

A

1914 júl. 12

Br. Burián István sürgönye gr. Tisza István miniszterelnökhöz az uralkodó álláspontjáról „Szerbiában teendő lépésünk” és szerb terület annektálásának elutasítású tárgyában

Ref. Zsinati Levéltár, Tisza-iratok 23:47/64
(Gépirat úrlapon)

Számjeles sürgöny

*Érkezett: Bad-Ischlből éjjel ... óra ... perckor
... szám. Feladatott: 1914. július 12.*

Tükös. Ő Felsége a mai kihallgatáson a helyzetet beható megbeszélés tárgyává tette és azért érdeklődött elsősorban, meddig haladt eddig a Szerbiában teendő lépésünk előkészítése. Erről jelentést tettem. Nagy súlyt helyez arra, hogy minél előbb elsimuljon a különbség a te felfogásod és a többi tényezőké közt¹, amellet Ő Felsége nem tartja lényegbe vágónak.

A király legteljesebben osztja felfogásodat abban az irányban, hogy Szerbiának semmi területét sem annektáljuk. Bulgáriával a megegyezésnek haladéktalan megkötését sürgetendőnek tartja. Teljesen átérzi eljárásunk diplomatikus helyes bevezetésének nagy súlyát s teljes mérték-

¹ Vö. *Tisza* 1914. júl. 8-i felségfelterjesztését a Szerbiával szemben követendő eljárás tárgyában. Magyar fordítását l. *Tisza és a világháború* (Az Osztrák Köztársaság Külügyi Hivatala által közzétett diplomáciai okiratok az 1914. évi háború előzményeiről). Bp. 1919, Kultura Rt. kiad., 48—52. l.; német nyelvű eredetijének idegen kézírású másolatát l. Ref. Zsinati Levéltár, Tisza-iratok 6:20/118—122 sz. a.